MACBETH IN ROMANIAN. THE CARP TRANSLATION

Daniela Maria Marțole, Assist. Prof., PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Shakespeare's Macbeth was translated in Romanian by at least nine translators, beginning with 1850, when the first Romanian translation was published, and ending with the year 2000. P.P. Carp, an important political and cultural figure of the second half of the 19th century Romania, was the second translator of the play, and the first to have used an English original version and not a French or German intermediary text. Our paper deals mainly with the first publication of his translation of the play in 1864 and touches upon the second and the third editions published in 1886 and 2005, respectively. We focus on the way in which some major and accelerated changes in the Romanian language of the period are reflected in the text of the translation and, in spite of its subsequent severe criticism, on Carp's linguistic competence and literary skill.

Keywords: Macbeth, P.P. Carp, Romanian translation, linguistic change

Cea de-a doua traducere a dramei *Macbeth,*în limba română, este realizată de P. P. Carp, cunoscut în spaţiul românesc mai degrabă pentru activitatea sa politică decât pentru cea literară. *Dicţionarul general al literaturii române* menţionează o primă lectură a piesei în toamna lui 1863, în locuinţa lui Carp, în faţa unui grup format din T. Maiorescu, Iacob Negruzzi, Th. Rosseti şi N. Burghele[1]. În *Junimea şi junimismul* Z. Ornea notează însă : „În acelaşi început de an 1864 (…) a avut loc şi prima reuniune aşa-zicînd literară a societăţii încă neconstituită. E vorba de reuniunea convocată de Maiorescu la locuinţa sa pentru a audia traducerea lui Carp după *Macbeth*."[2] Cert este faptul că, în 1864, iese de sub tipar, la Iaşi, la Imprimeria lui Adolf Bermann, sub semnătura lui Carp, versiunea în limba română a piesei *Macbeth*, cu menţiunea: „publicaţie a societăţei Junimea". Carp traduce direct din engleză, el fiind la momentul acela singurul posesor al unui exemplar în original al operelor shakespeariene[3]. În *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, însă, se menţionează influenţa unor versiuni germane: „A tradus, din Shakespeare piesele *Macbeth* şi *Othello*, ajutîndu-se, uneori, şi de tălmăcirea germană a soţilor (sic!) Dorothea şi Ludwig Tieck"[4]. *Dicţionarul general al literaturii române* preia informaţia ca atare, împreună cu părerea eronată că Dorothea era soţia şi nu fiica lui Ludwig Tieck.

A. D. Xenopol consideră că traducerea piesei *Othello* este mai reuşită decât cea a piesei *Macbeth*[5], pe când G. Călinescu afirmă în *Istoria literaturii române*: „a făcut oareşicare critică şi a tradus *Macbeth, Othello*, însă rău"[6]. *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* nuanţează obiecţiile aduse traducătorului moldovean: „Tălmăcirile sale au numeroase imperfecţiuni prozodice, care împiedică fluenţa lecturii, cu toate acestea, în ansamblu, fraza păstrează suflul amplu al originalului. Surprinzătoare este folosirea barbarismelor, atît de condamnate de junimişti."[7] În opinia noastră nu imperfecţiunile

[1]*DGLR*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004, vol. al II-lea, C/D, p. 102-103.
[2]Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1978, p. 37.
[3]Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, p. 132.
[4]*Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1979, p.174
[5] Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, Editura minerva, Bucureşti, 1971, p. 132.
[6] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Editura Minerva, Bucureşti, 1985, p. 440.
[7]*Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1979, p. 174.

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)

prozodice împiedică fluenţa lecturii ci inconsecvenţa ortografică şi anumite opţiuni lexicale, chestiuni pe care urmează să le discutăm.

Deşi lucrarea lui Carp este tipărită cu alfabet latin, inconsecvenţele la nivelul ortografic şi ortoepic fac textul doar cu puţin mai uşor lizibil decât cel al lui Băjescu[8], care, pentru un cititor al alfabetului chirilic, nu pune la fel de multe probleme ca textul lui Carp unui cititor în alfabet latin. Notăm câteva dintre aceste inconsecvenţe: sunetul [**î]** este notat cu grafemul *î* în poziţie iniţială (*înainte)*, cu *ê* în poziţie mediană şi finală (*pênê, urmê, iesê, sêmţuri*) dar îl găsim notat şi cu grafemul *â*: *se uitâ* (p. 4), *sâ te apuc, te culcâ* (p. 26). Uneori semne grafice diferite ale aceluiaşi sunet fac distincţia între cuvinte omofone, cum e cazul lui **nouă**: pronumele personal de pers. I plural, cazul dativ *noî* şi numeralul *noê.* Grafemul *ê* notează şi sunetul [**ă**]: *încê, mê duc, bêutura*. Conjuncţia *şi* este redată atât prin *şi* cât şi prin *si*; la pagina 26, de exemplu, apare *si* de cinci ori şi de trei ori *şi*. Grupul de sunete [şt] este redat prin grupul *sc*: *vestesce, vorbesci, nesciinça, paşêsce.* [z] este notat cu **ḑ**, deşi întîlnim şi forma *di* („zi"), fără sedilă. Sunetul [ţ] este uneori notat cu *ç: façe* („faţă"), *nesciinça, greçoşĭ, graçios*dar apare scris şi cu grafemul *ţ: ţ'a trimes, ţêrei, uitaţivê, braţi.* Sunetul [i] este notat cu *i* dar şi cu *j*: *jubitul, jadului* (dar şi *iadul*) şi cu *y*: *yepuri, vroyeau, cruda'ncayerare, yartaţimê, tayet*. Este posibil ca această lipsă de consecvenţă să fie parţial motivată de procesul defectuos al culegerii textului înainte de tipărire, ceea care ar explica, de pildă, apariţia în text a cuvântului **adevăr(ul)** în trei forme diferite**:** *adêvêrul*(p.3), *adevêrul* (p.7), *adeveru* (p.11).

Carp foloseşte apostroful pentru a marca elidarea unui sunet: *d'in munciţei mei crieri, d'inaintea, n'auḑi, au si'nceput, nu-ĭ, nu exist'aşa lucru, c'aşa.* Cratima leagă formele verbale de formele pronominale atone enclitice sau proclitice: *distainuindu-mi, i-am pus, i-a gassit, le-am pregatit, sa-ţi damuresplatire, te-asceptu, mi-a dat.* În unele cazuri cratima nu este folosită corect: *n-ea amagit.* De cele mai multe ori, apostroful marchează elidarea vocalei din cuvântul anterior: *d'eibunu, ţ'a trimes.* În cazul imperativului verbul şi pronumele sunt scrise legat: *dute, stingete, uitaţivê.*

Deşi M. Costinescu, vorbind de normele limbii literare în Moldova[9], notează caracterul sporadic al cuvintelor în care **ă** protonic trece la **a** când silaba următoare conţine un **á,** fenomenul este răspândit la Carp: *salbatic, îmbracate, aratarĭ, samana, disbarbaţit, barbatul, tradare, batalii, sanatate, sama, samanat*, chiar şi atunci când vocala tonică din silaba următoare nu este **á:** *pamentul, parea, placute, facute, tarie, tacere,picatur, lamurit, însarcinaţi, sarut.*

Diftongul **–eá** este redus la **–a** atunci când urmează după consoanele **r**, **t şi m,** în general în poziţie finală**:** *binefacêtór**a**, chibsuitór**a**, calatór**a**, numir**a**, iubir**a**, cercetar**a**, parer**a**, adunar**a**, dorer**a**, sêmţir**a**, viner**a**, curt**a**, sanatat**a**, mórt**a**, lum**a,** vr**a,** vr**a**u.* În *Istoria limbii române literare. Perioada modernă*[10], Mihaela Mancaş semnala fenomenul în lista de fonetisme regionale moldoveneşti,[11] însă acesta survenea atunci când diftongul era precedat de una din consoanele din seria: *s, j, ţ, ş, z, r*, responsabile şi pentru velarizarea vocalelor **e** şi **i.** La Carp forme velarizate (*rêle, oţêlitê, englisêsci, ofiţêru*) apar în concurenţă cu formele etimologizante, cu timbru moale, ale consoanei: *resplatire, respuns, resturnare, prepastii, reu, remaneţi.*

[8]Autorul primei traduceri a dramei Macbeth în limba română, publicată în 1850, cu alfabet chirilic de tranziţie.
[9]M. Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile româneşti*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1979, p. 72.
[10]M. Mancaş, *Istoria limbii românel iterare. Perioada modernă (secolul al XIX-lea)*, Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1974, p. 38.
[11]M. Mancaş consideră că acesta este un fenomen popular şi nu regional, căci este înregistrat în mai multe regiuni ale ţării.

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)

Fenomenul închiderii lui **e** aton la **i** este prezent la prefixul **des-:** *dischiḍi, discoperi, disbarbaţit,* dar şi în cazul altor cuvinte ca *fiarile, degitul, cuvintile, vorbile*(dar şi *vorbe*), *meli, sali*. Apar însă frecvent forme concurente cu **e :** *tóte, nópte, unde, stare, departe*. În cazul lui *pe* recomandarea lui Seulescu de a face diferenţa între *pi* cu sens local şi *pe* care arată direcţia nu este respectată la Carp, forma *pe* fiind generalizată. *De* are însă un tratament diferenţiat, deşi nu consecvent. Carp pare să urmeze recomandarea lui Seulescu de a face diferenţa între conjuncţia *di* (***di*** *vor pote sa iasê la ivalê, di vomu unge, di nu amu isbuti*) şi prepoziţia *de (osebitele feluri* ***de*** *rele,* ***de*** *naravuri).* Există însă situaţii accidentale unde prepoziţia şi conjuncţia sunt notate exact invers; dacă la pagina 10 apar notate conform regulii enunţate mai sus : ***de*** *ce mêîmbracaţĭ. cu strainêpodóbê,* ***di*** *a fost înţêlesu,* ***di*** *a adjiutat,* la pagina următoare norma se inversează: ***di*** *ce mi-a dat arvona isbutirei,* ***di*** *ce nu pot întêmpina ispita,* ***de*** *are sórtagandu.*

Conform Marianei Costinescu „fenomenul reducerii diftongului **–ĕá** la **–e (ę)** este prezent la Seulescu (*,zic***ea** se pronunţă ca *zic***é**', *(eu)b***eu)** şi la Măcărescu.(*a şed***è***, a tăc***è***, a ved***è**, dar *gr***ea**, *gem***ea**)"[12]. În traducerea lui Carp sunt prezente forme ca: *st***é***gul, reg***é***scê, ac***é***sta, s'implin***é***scê, vreg***é***sca, resplat***é***scê, opr***é***scê, n***é***mul, pament***é***nu, fr***é***câ, voy***é***scê,* unde suntem de părerea că reducerea se produce doar în scris, **é** fiind convenţia grafică pentru diftongul **–ĕá**. Am identificat însă şi forme care ar putea să redea reducerea diftongului şi la nivelul pronunţiei, cum ar fi : pronumele personal de persoana a III-a: *unde este* **e** *acum?* (dar şi *ea a vorbit*), articolul demonstrativ: *c***e** *mai strictă virtute*, adjectivul pronominal posesiv **mea** : *pe viaţa m***e**, *reutatea m***e**, adverbul **prea** : *pr***e** *iute, pr***e** *plinê,* verbele **a lua** şi **a vedea** la imperativ, persoana a doua singular: *ochiu, nu ved***e** *mana, i***e** *or ce formê vraĭ* , verbul **a putea** : *di ar put***e** *disface,*verbul **a bea** la infinitiv*: ne sêlesce a b***e** *etc.*.

Diftongul **–ŏá** este de asemenea redus doar în scris şi notat cu **ó:** *apr***ó***pe, from***ó***sê, p***ó***te***,*** *gr***ó***sê(*„groază"*),* ***ó****rê, t***ó***te, on***ó***ra, n***ó***strê.* Opţiunea pentru această convenţie grafică are, desigur, raţiuni etimologice care stau şi la baza notării cu **o** a unor cuvinte ca *morit, ocisu, ocigaşi* (dar şi *ucigaşi*, p. 28), *orâri, potere, portare*, subliniind dorinţa traducătorului de a atrage atenţia asupra strămoşilor latini ale acestor cuvinte: *moriri, occidere, orare, potere, portare*. Tot astfel se explică prezenţa formelor *adunc, adunci, aduncul*(>lat.*aduncus*). Influenţa etimonului se face simţită şi în cazul cuvântului **gât**, provenit din slavul *glŭtŭ* („înghiţitură"), care la Carp apare sub forma *gutu, gutlegui* „gâtlejui".

Şi în cazul diftongului **–ĭé** înregistrăm redarea dialectală **–e** după labială în cuvintele *pept, perde* („pierde"). În alte situaţii, însă, apare sub forma **–ĭá: y**a*rtaciune.*

Gramaticile vremii conservă norma moldoveană în cazul cuvintelor c**îi**ne, m**îi**ne, care favorizează forma etimologică cu **î (cî***ne***),** iar Seulescu admite şi forma cu epenteză (*cîine*)[13]. La Carp, apar forme etimologice mai apropiate de etimon, diferite de cele validate de lucrările normative: *cane, mane.* Şi în cazul cuvântului **mînă** traducătorul moldovean foloseşte o formă mai apropiată de etimon, *manê,* cu pluralul *mane.*

În cazul consoanelor remarcăm:

- rostirea dură a lui ţ şi **s**: *oţêlitê, englisêsci, ofiţêru, sama,* atestată la Seulescu dar considerată neliterară în gramaticile ulterioare[14]**;**

- preferinţa pentru consoana surdă în cuvinte ca: *bi***s***uesc, bu***s***e, neca***s***uri, ad***s***verlimu, gró***s***ê,* ***s****drobit, i***s***vorul,* ***s****gomotul;* cu excepţia primului, care este de origine maghiară şi a celui de-al doilea, care este cuvânt autohton, de origine traco-dacă, toate celelalte sunt de origine slavă; fenomenul apare însă şi la cuvinte de origine latină: ***s****boru, accu***s***aţi;*

[12]M. Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile româneşti*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1979, p. 72.
[13]M. Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile româneşti*, Editura didactică şi pedagogică, 1979, p. 73.
[14]Ibidem.

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)

- consoana [**j]** este redată prin grafemul **g** în cuvinte ca**:** *miglocul (*cu forma asimilată*moglocul), primegdie, drogdia, vragitóre, mogici, vitegia, pagii;* am înregistrat forme cu fonetismul regional **ğ** (care respectă norma enunţată de Heliade)**:** *împregiurări, in pregiurul*, forme intermediare ca *adjunge*, precum şi cuvinte cu **j:** *judeca, juramentu;*

- notarea fricativei velare surde prin grupul **ch** în exemple ca**:** *s'odichnescu, chranitu, machnira, vêsduch, duchuri;*

- prezenţa unui **h** etimologic iniţial în cuvinte ca: *hostaş, hostĭ, hoştire,* (> lat. *hostis*), *hóspe*(> lat. *hospes)* şi *herou*(> lat. *heros*)*;* în cazul cuvântului *harmasar* („armăsar" (>lat.*admissarius*) este vorba de o formă regională;

- lipsa palatalizării labialelor, care, după cum observă Mihaela Mancaş, era un fenomen destul de rar la scriitorii din epocă[15]; în schimb, am identificat forma *gnelu* („miel", p. 80) care, pe lângă raţiuni etimologice (>lat. *agnellus*), ar putea fi explicată de încercarea de redare a palatalizării bilabialei **m,** [ń] din pronunţia moldovenească**.**

- notarea cu grupul **ci/gi** a palatalelor ocluzive în exemple ca: **ci***p* „chip", *des***ci***să* „deschisă", *un***gi***er* „unghier", **gi***mpu* „ghimpe" *s***ci***mbara* „schimbarea", pe care Pia Brânzeu le consideră forme regionale din Transilvania de nord, folosite de Carp cu intenţia de a contracara dominaţia formelor regionale moldoveneşti[16]. După părerea noastră, nu este vorba de o africatizare a palatalelor ocluzive, ci doar de o inconsecvenţă de notare a sunetelor palatale, dovedită de altfel de prezenţa în text a formelor concurente: *s'închid* (p. 20), s*ê chiamê*(p. 31)*, deschide pórta*(p. 32).

La nivel morfologic am identificat:

- terminaţia în **–ei** la genitiv-dativul substantivelor astăzi terminate în **ii:** *cerera iubir***ei,** *relele natur***ei,** *lacrima durer***ei**, *datoriile noastre (…) ş'aţăr***ei,** *aduncul linesc***ei**, *viaţ***ei,** *s'ascund lum***ei** *o faptê*;

- încercarea de adaptare morfologică a unor substantive englezeşti, proprii sau comune: *adjutatu de Carn***i***şi de Galon***i**, *portaţi de grigeLady***i**, *acuş vine şi than***ul**;

- prezenţa substantivului *sperare* şi a antonimului său *desesperare: d'intr'unuisvoru/ Ce promittea sperare, eşi desesperare* (p.3); *era sperara batê* (p. 22). Într-un studiu asupra limbii lui Alecsandri, G. Ivănescu motivează predilecţia pentru substantivul *sperare* „prin tendinţa generală a intelectualilor epocii de a întrebuinţa substantive provenite din infinitivele lungi, acolo unde noi întrebuinţăm substantive de altă origine […] dar şi prin aceea că *sperare* se găseşte în opoziţie cu *desperare*"[17]**.** La Carp, forma *desesperare* este desigur motivată de echivalentul francez *désespoir* şi e unul din multele barbarisme prezente în text.

-forme variabile ale articolului posesiv, care însă sunt adesea în dezacord cu substantivele pe care le determină: ***a*** *Norvegilor rege,* ***al*** *pecatului mume,* ***al*** *iadului puteri,* ***a*** *tei fii,* ***al*** *Domnului paḑire, bóla lor a învins or ce cercare-****al*** *artei,* ***al*** *Scoţiei machnira*. În unele cazuri articolul posesiv este interpus în construcţia genitivală imediat după o formă substantivală sau adjectivală articulată cu articol hotărît : *pecatul* ***a*** *nerecunoscinţei, fatala* ***a*** *regelui intrare, oceanul* ***a*** *marelui Neptun;*

- adjectivul *frumos* apare în text în alternanţă cu forma etimologică *formos;*

- formele de dativ ale pronumelui personal *mi, ţi* sunt folosite ca forme accentuate: ***mi*** *da înfiorare,* ***ţi*** *spun;*

- pronumele (adjectivul) posesiv de persoana a II-a şi a III-a singular au forma *teu, a tei, al seu, ai sei;*

[15] M. Mancaş, *op. cit.*, p. 38.
[16] P. Brânzeu, „Recycling Old texts: Petre P. Carp'sTranslation of *Macbeth* (1864)" în *Shakespeare in Nineteenth-Century Romania* , Monica Matei-Chesnoiu (ed.), Humanitas, Bucureşti, 2006, pp 28-49, p. 39.
[17] G. Ivănescu, *Studii de istoria limbii române literare*, Junimea, Iaşi, 1989, p. 103.

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)

- pronumele demonstrativ de apropiere **acesta** apare şi cu forma regională *ista*: *castelul ista*; în alte cazuri : *acesta sgêrciciune* (p.81)

- pronumele demonstrativ de diferenţiere are forme ca *ele alte* „celelalte”, *elaaltu* „celălalt”*, ciĭalţĭ* „ceilalţi”, în ciuda formelor sudate recomandate de gramaticile vremii[18] : *celalalt* (la Măcărescu); forme de asemenea nesudate apar în cazul pronumelor nehotărâte compuse: *orĭ ce, or cine;*

- pronumele negativ **nimeni** apare la nominativ cu forma *nime.* iar la genitiv/dativ cu forma *nimerui;*

- adjectivul de întărire are o formă invariabilă **însuş**: *noi însuş, în însuş ochii tei, însuş cerul;* am identificat şi construcţia *însuşa fiinţe* (p. 95), „propria lui fiinţă”, în care adjectvul se acordă în gen cu substantivul determinat;

- verbul „a fi” la persoana I, indicativ prezent este *sum*: ***sum*** *deplin hotarîtu, nu* ***sum*** *eu than de Cawdor?*;

- forme verbale omonime de persoana I-a singular şi a III-a plural, deşi rare, apar în text: „slabaciunelenóstre, ci *sufferu* de-a fi góle”(p. 37), „ceci *asceptu* mulţi saraci de la el lecuire”(p. 84);

- participiul perfect al verbului „a smulge” este *smult* : *de la sinu i-aş fi* ***smult*** (p.22);

- forma de conjunctiv prezent a verbului *a da* este la persoana a III-a *sa dee: mult mai uşoru va pote mana me/cu purpurê* ***sa dee*** *numerósele mari* (p. 30)*, sa sê dee lui Macbeth potera suverané*(p. 40); în gramatica lui Seulescu este singura formă înregistrată, în gramaticile de mai târziu apare şi varianta sudică *să dea*[19];

- deşi Mariana Costinescu înregistrează o serie mai lungă de verbe care prezintă forme iotacizate, la Carp înregistrăm astfel de forme doar în cazul verbelor *a pune, a părea , a cere, a rămâne*: *sa mê* **pue** *pe tron* (p. 11) *sa ne* **paie** *nimic* (p.39)*, vom face ce ne* **cei**(p.48)*, sa* **remaĭ** *eu curatu* (p.48), **remaie** *dar cu noi* (p.51), ***puind*** *mana vrajmaş* (p.77);

- verbul *a nevoi* este folosit în locul locuţiunii *a avea nevoie: eu nevoeam mai mult, al Domnului paḑire* (p.29);

- prezenţa sufixului –ez la verbe care l-au înlăturat ulterior: *salutédê pe Macbeth, nu spereḑi a vede*. Potrivit Mihaelei Mancaş fenomenul era prezent la toţi scriitorii de la sfârşitul secolului al XIX –lea şi se datorează caracterului recent al cuvintelor în limbă[20];

- adverbul de loc *aici* apare cu forma *aci.*

La nivel lexical traducerea lui Carp este locul extremelor. Pe de o parte se pot se pot identifica termeni *regionali*, care arată apartenenţa traducătorului la un anumit spaţiu lingvistic, de tipul: *gusgan* „şobolan”, *barabane* „tobe”,scoboritorĭ „urmaşi”, *doftor, vadar* „marinar”, *arvonê* „avans”, curciocar „certăreţ”, *a murui* „a murdări”, *hîdê*„urâtă”, *doleu* „încet în mişcări”, *a chiti* „a spera, a ţinti un anume scop”, *a habuci* „a căsăpi”, *a priboi* „a împodobi”. Pe de altă parte, textul abundă în cuvinte de origine latino-romanică, care dovedesc preocuparea traducătorului pentru îmbogăţirea şi cultivarea limbii, încercarea de a folosi în limba scrisă influenţa binefăcătoare a limbilor cu care oamenii de cultură români veneau în contact şi, mai ales, de a susţine, cu orice preţ, latinitatea limbii române. Prezenţa, în traducere, a barbarismelor, pentru care Carp a fost criticat atât de contemporani cât şi de urmaşi, este o urmare a tendinţei generale din epocă de modernizare şi de „relatinizare” a limbii. Am identificat în text cuvinte latineşti cu forma din original sau cu o formă apropiată de etimonul latinesc: *sum, anima, mane, ḑia, hospe, angeli, formosul, pamentul, venturi, cuvent, pecatul*. În ciuda faptului că textul lui Carp este o traducere după un original englezesc, franţuzismele ocupă un loc important în lucrare. Acest fapt se datorează de

[18]M. Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile româneşti*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1979, p. 76.
[19]Idem, p. 77.
[20]Mihaela Mancaş, *op. cit.* p. 43.

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)

asemenea orientărilor latiniste: „deşteptarea sentimentului latinităţii i-a făcut pe români să privească spre Franţa şi marea ei cultură ca la ceva foarte apropiat, înrudit şi, în acelaşi timp, ca la o virtualitate de împlinire a propriilor posibilităţi. Astfel, pentru români, cultura şi limba franceză au devenit surse fireşti şi permanente.[21]" Unele dintre elementele lexicale de proveniență franceză, sau create după modelul francez, cum ar fi *carta* „hartă", *futurul, îndemnatrice* „femeie care îndeamnă", *francesê* „franchețe", *inimic* „inamic", *propise* „propice", *novisu* „novice", chiar dacă nu rămân în limbă, dovedesc caracterul modelator pe care franceza îl are în procesul evolutiv al limbii române. Alte cuvinte, ca *breşê, rétortê, a simula, a conjura, a combate* intră în circuitul limbii române literare moderne. O altă categorie cuprinde cuvinte care s-au păstrat în limbă dar care apar în dicţionare ca forme învechite sau rare, cum ar fi verbul *a paradosi, a priboi, a se sfeti* „a se arăta, a ieşi la iveală", *prepus* „bănuială, presupunere", *banieră* „drapel militar feudal", *sênet*<turc. *senet* „act, document, hrisov" etc. Verbul *a paradosi* „a preda": „paradosimu noi lecţia de sangê" (p. 20) este important prin sufixul neogrecesc *–osi*, singurul element de această origine pe care-l adaugă la inventarul influenţelor lingvistice din traducerea lui Carp. Verbul *a priboi* apare în NDLR cu definiţia „a găuri sau a lărgi o gaură cu priboiul", însă acest sens nu pare să coincidă cu cel folosit de Carp: „Demnu de a fi rebelu, c'aşaêl *priboiescu* /Relele naturei, ci sporind êl încunguru". Al treilea sens al substantivului *pribói* : „plantă erbacee […] care creşte prin locuri pietroase, fiind uneori cultivată ca plantă decorativă" ne sugerează posibilitatea existenţei unui verb cu sensul de „a împodobi", care ar da sens frazei lui Carp.

La nivel sintactic trăsătura dominantă este topica inversată, în special în cazul determinării atributive, care, potrivit Mihaelei Mancaş, este „cea mai simplă inversiune", „cel mai simplu ‚şablon' al poeziei[22]". Construcţii ca : *laconici prooroci, hîdê umbrê, aerescul légen, scumpe thanu, triste locuri, regéscê sperare, sbêrcitele buse, mari proorociri,* etc., ar putea fi explicate de modelul englezesc al determinării atributive, în care determinantul precede substantivul determinat: *imperfect speakers, horrible shadow, pendent bed, worthy Thane, blasted Heath, royal hope, skinny lips, great prediction,* mai ales că inversiunea se produce şi în cazul determinărilor substantivale genitivale: *a vóstrê favórê, a vóstrê duşmanie, a Norvegilor rege, a Bellonei nebiruitul miru*. Procedeul inversiunii însă, „este legat de ideea de poezie, atît în poezia populară, cît şi în limba poeţilor din generaţia care l-a precedat pe Eminescu, începînd cu versurile Văcăreştilor şi continuînd cu Grigore Alexandrescu, Heliade, Bolintineanu sau Alecsandri.[23]" Ca dovadă, Carp foloseşte inversiunea chiar şi atunci când în original nu există o construcţie atributivă similară: *cruda'ncayerare* pentru *the broil, placute vorbe* pentru *things that do sound so fair, a vremilor sêminţi* pentru *the seeds of Time.*

Deşi nu este un fenomen generalizat, semnalăm prezenţa în text a unor forme analitice în cazul unor atribute: „baba ***de*** *vadaru*", „carta ***de*** *vadaru*", „mana me ***de*** *caleu*" şi complemente: „unde stégul norvegu/ Falaind, insulta ***pe*** *ceru*"(flout the sky), „aprópe de malu/Sdrobesce ***pe*** *vasu* puternicul valu"„sa lipsascê ***pe*** *nópte*/ De grosava tacere", „Barbatul sĕu conduce ***pe*** *tigrul* la Alepu", „vorbiţi şi ***catra*** *mine*", „Vestesce ***catra*** *rege*". Acestea din urmă pot fi exemple de calc sintactic după complementul indirect cu prepoziţie englezesc: *speak then* **to** *me, say* **to** *the King,* însă Mihaela Mancaş menţionează folosirea formelor de dativ analitic în opera unor scriitori din secolul al XIX-lea, pe care o consideră o marcă a oralităţii stilului.[24]

[21]Ioan Oprea, Rodica Nagy, *Istoria limbii romîne literare. Epoca modernă*, Editura Universităţii Suceava, 2002, p. 269.
[22]M. Mancaş, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p.186.
[23]Ibidem.
[24]Idem, p.148

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)

La nivelul frazei am identificat un alt exemplu de topică anormală în cazul circumstanţialei de scop la negativ, unde negaţia precede subiectul propoziţiei subordonate, fiind pusă între termenii locuţiunii conjuncţionale *ca să* : „Si tu o nópte vinê,/…/*Ca* ***nu*** *cuţêtul meu, sa pótê vede* rana/Ce însuş a facut, *ca* ***nu*** *cerul sa pótê/ resbate*…" (p.17); „Pamentu nestrêmutatu, n'auḑi passul meu/(…)*ca* ***nu*** *pietrele tale/(...) sa lipsascê* pe nópte/ De grosava tacere…" (p. 27); „Trebuĭ, sa te desbracĭ, *ca* ***nu*** *fiind sêlitu*/A te-arata*, sa vadê,* cê nu erai culcatu!" (p.31).

În 1886, Carp publică traducerea piesei la Bucureşti, la Stabilimentul Grafic Socecŭ&Teclu, cu menţiunea „ediţiune corectată". Publicarea traducerii în spaţiul muntean, după mai bine de douăzeci de ani, oferă un teritoriu fertil de analiză, cu atât mai mult cu cât, între timp, în 1869 şi în 1877, apăruseră cele două părţi ale primei gramatici academice, precum şi alte lucrări normative care stau mărturie pentru interesul intelectualilor vremii de a stabili normele unei limbi literare supradialectale. Corecturile din această a doua ediţie demonstrează receptivitatea lui Carp atât la schimbările din limba scrisă cât şi la criticile care i s-au adus după publicarea primei traduceri. Spre deosebire de traducerea din 1864, cea din 1886 este uşor de citit, convenţiile grafice sunt mai unitare şi sunt respectate cu mai multă consecvenţă.

Se menţine folosirea variabilă a semnelor grafice pentru notarea sunetelor româneşti **[ă]** şi **[î]. [ă]** este notat atât cu *ă*: *adun***ă***, impreun***ă***, g***ă***sim, vr***ă***jitoare, lunc***ă***, sc***ă***pat, desb***ă***rb***ă***tat, n***ă***v***ă***lire*, cât şi cu *ĕ*: *s***ĕ***u, v***ĕ***r, ne'nv***ĕ***lui, amăndo***ĕ*. În cazul lui **[î]** dispare grafemul*î* iar sunetul este redat prin *i* în poziţie iniţială: *il, in, intr'amurgul, invins, indărjire, incet, indoit, insă, intocmai*, dar şi în alte situaţii: *ur***i***t, nehotăr***i***tă, z***i***mbind, st***i***ngineşte*, iar în poziţie mediană este redat atât prin *ă*: *c***ă***nd, c***ă***ştigată, c***ă***mpie, s***ă***nge, ing***ă***nă, paralis***ă***ndu-şi, se'nt***ă***lneşte, sf***ă***ntul*, cât şi prin *ĕ*: *st***ĕ***mpărată, cuv***ĕ***nt, v***ĕ***nturi, f***ĕ***nul.* Conjuncţia *şi* şi grupul *şt* sunt scrise invariabil ca astăzi. Sunetul **[z]** nu mai este redat prin *di* sau *ḑi* ci doar prin grafemul *z* iar sunetul [ţ] este notat doar cu *ţ*.

În 2005, editura Cartex 2000 reeditează traducerea lui Carp din 1886. Pe pagina de gardă a cărţii apare menţiunea: „au fost operate modificări privind ortografia aprobată de Academia Română." Din păcate, însă, lipsa unui principiu coerent care să stea la baza acestor modificări, precum şi absenţa unui aparat critic minimal care să justifice alterarea textului lui Carp, anulează orice beneficiu pe care o traducere intralingvistică ar reprezenta-o pentru cititorul contemporan. Transformări ca: *doftor scot>doctor scoţian, apariţiuni>apariţii, giurul> jurul, elelalte>celellalte,perde>pierde,păre>părea*înlătură bariera ortografică de o sută de ani şi sunt menite să faciliteze actul lecturii. Confuzia survine atunci când cuvinte şi sintagme ca: *un joc al fantaziei, cridă, a inimei simţiri, vecnicia, pumnarii „pumnalele"*rămân nemodificate, scopul de a alinia textul la normele Academiei fiind doar parţial atins. Mai gravă ni se pare intervenţia la nivel lexical, direct în text şi nu prin note explicative, care survine cu aceeaşi indolentă lipsă de consecvenţă. Dintr-o pornire pudibondă, editorul schimbă *a rebelului curvă* din replica ostaşului (I.2) cu *a rebelului amantă,* însă păstrează versul *mână de prunc de-o curvă născut* din actul IV nealterat, căci apartenenţa la unul din descântecele vrăjitoarelor, concepute în versuri rimate, a împiedicat găsirea unui sinonim potrivit. Înlocuirea subiectului multiplu *Carni şi Galoni* cu *duşmani,* precum şi transformarea sintagmei *Carni neruşinaţi* în *cei neruşinaţi,* duc la ideea că această ediţie a fost publicată fără ca textul englezesc să le fie cunoscut editorilor. Un alt exemplu care justifică această concluzie este reluarea, în ediţia Cartex, a unei greşeli de tipar la Carp : *văzând a voastră babă* în loc de *văzând a voastră barbă.* Găsim de-a dreptul impardonabile greşelile de copiere din textul Cartex. Astfel, *o tristă sentinelă* devine, în ediţia Cartex, *o tristă sentineală, iar blidul cel mai seţos* „nutritiv" devine *blidul cel mai setos.*

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)

O astfel de întrepridere este, după părerea noastră, complet inutilă pentru specialişti şi de-a dreptul păguboasă pentru cititorul nespecializat, pentru care ediţia Cartex ar putea fi prima sau singura variantă a piesei Macbeth în limba română la care are acces. Considerăm că în cazul reeditării traducerilor mai vechi prezenţa unor date biografice care să plaseze traducerea în contextul istoric şi sociocultural adecvat este necesară şi utilă. Textul lui Carp din 1886 nu este, la modul global, cea mai strălucită traducere în limba română, însă, cu excepţia unor particularităţi ortografice şi a unor opţiuni lexicale, nu pune nici un fel de problemă cititorului contemporan. Replica lui Malcolm de la sfârşitul actului IV este demonstrativă în acest sens:

Mai bărbăteşte sună aşa cuventul teu/Aidem acum la rege, oştirea este gata/S'aşteaptă, ca să plece, inalta invoire./Iar Macbeth este copt şi bun de secerat./Puterile cereşti au pregătit cuţitul,/Înfrăngeţi deci durerea, fii vesel de se poate,/Căci tot la zi ajunge şi cea mai lungă noapte.

Traducerile lui P.P. Carp sunt mostre de limbă română literară aflată într-un proces efervescent de definitivare. Secolul al XIX-lea reprezintă pentru limba română literară şi, implicit, pentru cultura română, o perioadă de mari transformări, similare, ca importanţă, cu schimbările prin care trece limba engleză la început de secol XVII, când Shakespeare îşi scria tragediile. Dramaturgul a introdus în cultura engleză un model lingvistic şi, nu întâmplător, perioada timpurie a englezei moderne mai poartă şi numele de *Shakespeare's English*. Traducerea textelor lui Shakespeare în limba română este, prin urmare, un act lingvistic semnificativ dar şi o întreprindere culturală, care conectează cultura română la valorile occidentale şi are ca scop alinierea la un spaţiu lingvistic şi cultural european.

BIBLIOGRAFIE

Brînzeu, Pia, „Recycling Old Texts: Petre P. Carp'sTranslation of *Macbeth* (1864)", în *Shakespeare in Nineteenth-Century Romania*, Monica Matei Chesnoiu (ed.), Humanitas, Bucureşti, 2006, pps 28-49.

Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Editura Minerva, Bucureşti, 1985.

Costinescu, Mariana, *Normele limbii literare în gramaticile româneşti*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1979.

Coteanu, Ion, Bidu- Vrănceanu,Angela, *Limba română contemporană, vol. II, Vocabularul*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti,1985.

Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1979.

Dicţionarul general al literaturii române, vol. Al II-lea, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004.

Dobson, Michael, Wells, Stanley, *The Oxford Companion to Shakespeare*, OUP, 2011.

Dragomirescu, Gheorge, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1975.

Grigorescu, Dan, *Shakespeare în cultura română modernă*, Editura Minerva, Bucureşti, 1971.

Ivănescu, George, *Studii de istoria limbii române literare*, Junimea, Iaşi, 1989.

Kermode, Frank, Shakespeare's language, PenguinBooks, 2000.

Leviţchi, Leon, *Manualul traducătorului de limba engleză*, Bucureşti, Teora, 1993.

Leviţchi, Leon, *Studii shakespeariene*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

Mancaş Mihaela, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă* (secolul al XIX-lea), Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1974.

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)

Matei Chesnoiu, Monica (ed.), *Shakespeare in Nineteenth-Century Romania*, Humanitas, Bucureşti, 2006.

Noul dicţionar universal al limbii române, ediţia a treia/Ioan Oprea, Carmen Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu – Bucureşti-Chişinău: Litera Internaţional, 2008.

Oprea, Ioan, Nagy, Rodica, *Istoria limbii române literare. Epoca modernă*, Editura Universităţii Suceava, 2002.

Ornea, Z., *Junimea şi junimismul*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1978.

Shakespeare,William, *Macbeth: tragedie în cinci acturi*, traducere de P.P. Carp, Iaşi, Imprimeria Adolf Bermann, 1864.

Shakespeare,William, *Macbeth: tragedie în cinci acte*, Bucureşti, Editura librăriei Socecu& Co, 1886.

BDD-V117 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:52:51 UTC)